

From Chivalry to Terrorism : War and the changing nature of masculinity af Leo Braudy (Alfred A. Knopf, New York 2003)

Bog anmeldelse af Katrine Friis, Cand. Psych., jungiansk psykoanalytiker.

Det var Netanyahus' trussel om total udslættelse af Hamas, der afstedkom en følelse af gru, jeg ikke kunne ryste af mig. Det var, mildest talt, ikke på grund af sympati med Hamas' rystende brutale overfald og drab på over 1200 mennesker og efterfølgende gidseltagninger af over 200, der var grunden, det var selve ordene "total udslættelse", der blev ved at ringe for mit indre øre. Det ekstreme ønske fra en politikers side om total udslættelse af nogen som helst havde de værste tænkelige konnotationer, nemlig til nazismen og dermed det dybeste vanvid, det dybeste rationelle vanvid realiseret med gruppevækkende brutalitet. Hvem ved sine fulde fem tror i dag på total udslættelse af nogen som helst fjende?

Det fik mig til at tage denne bog ned fra hylden, hvor den havde stået et par år (den er på 613 sider!) med løfte til mig selv om at læse den senere; det blev så nu. Bogens rigdom skyldes ikke mindst dens interdisciplinære tilgang; den er skrevet ud fra rigtig mange perspektiver: kulturhistoriske, historiske, antropologiske, biologiske, psykologiske, politiske og ikke mindst litterære og filmhistoriske. Det er en sand polyhistor, der skriver. Selv betegner han sin position som amatørens, som den interesserede borger der henvender sig til andre interesserede borgere, ikke for at konkludere, men for bedre at forstå. Det er en bog med rigtig mange følgesætninger og overraskende koblinger, hvad der gør den så læseværdig, men til gengæld ret umulig at referere.

Leo Braudy har undervist på Yale, Colombia og John Hopkins, skrevet flere bøger, fået priser og skrevet til både New York Times og Washington Post. På udgivelsestidspunktet 2003, to år efter 11. september 2001, var han professor ved University of Southern California.

Bogen handler meget om mænd i krig, skriver han, om sår, våben og død, om soldater og generaler, strategi og taktik, om logistikens minutiøse detaljer, om slagmarkens tåger af terror, men, fortsætter han, det er *ikke en bog om krig*, det er *en bog om ideerne om krig og maskulinitet*, og om hvordan europæisk og siden amerikansk kultur ved deres måde at bestemme og definere maskuliniteten på har tildelt krigeren og det militære overhovedet en overordentlig essentiel rolle.

Maskuliniteten er et dynamisk system frem for et invariabelt mønster, er Braudys udgangspunkt. Dette system udfolder sig i relation til mange forhold, men forholdet til krigen viser sig historisk set afgørende. At maskuliniteten skulle være et invariabelt mønster, ville medføre en fatalistisk sprogbrug, der igen ville egne sig alt

for godt til at bortforklare den mandlige tendens mod krig og aggression. At søge enkle svar på store problemer har til alle tider fristet, og troen på maskuliniteten som statisk er sejlivet. Det gælder for eksempel for historien om testosterons direkte og ubetvingelige vej til adfærden. Accepterer man ikke desto mindre maskulinitetens uforanderlighed, må man også acceptere, at det implicerer, at mænd har forholdt sig som passive kar i forhold til historie og kultur og dermed været slaver af deres biologi - hvad man(d) ellers flittigt har beskyldt kvinderne for at være.

Til trods for bogens titel giver Braudy sig tid til at fremdrage to væsentlige pointer vedrørende maskulinitet og krig i stammesamfundenes indvielsesceremonier. Han refererer kort om transformationens tre stadier: 1) separation fra det foregående stadie, 2) en liminal verden mellem to positioner og 3) genassimilering til stammen efter den nye status (gennem prøvelserne) er blevet anerkendt.

Transformationen markeres næsten altid ved påføring af smerte, et sår, fortsætter han. Et eksempel er omskæring. Den foregår oftest i barnealderen, og indvielsen fører både drengen og pigen ind i stammen. Hermed identificeres drengen med stammens fortid, nutid og fremtid; han får del i stammens historie, dens magt og autoritet. Det ser ganske anderledes ud for stammens piger: Den kvindelige omskæring med dens helt eksplicite benægtelse af seksuel nydelse definerer hende som stammens, familiens og senere mandens ejendom – uden egen historie og uden autonomi.

Resultatet af omskæringen af henholdsvis stammens drenge og piger er bogstavelig talt modsat; mens drengen befries (symbolsk) fra sin afhængighed af moderen for at blive en mand med alle de potentielle rettigheder og privilegier denne status rummer, så defineres pigen som underlagt den mandlige autoritet og fratages endog en autonom seksuel magt, skriver Braudy. Hendes underordnede stilling er vanskelig at overse.

Da indvielsen ved omskæring som regel sker i barndommen, mens indlemmelsen i stammen sker straks ved selve ceremonien, betyder det for drengens vedkommende, at han vedvarende må testes - kan han klare "mosten"? At drengene og siden også mændene til stadighed testes har strukturelle implikationer; de står i konkurrenceforhold til hinanden. Tanken bag stamme-indvielsesritualernes påføring af smerte er, at smerten, såret, sammenbinder det spirituelle liv med krigerens (i stammen er alle mænd krigere). Belønningen er magt og værdighed opnået ved deres stammetilhørsforhold.

Den nye videnskab, antropologiens, store interesse for stammernes indvielsesritualer i begyndelsen af 1900-tallet var på ingen måde tilfældig timing. Det moderne industrisamfund skabte ved sin opståen dybe sociale forandringer med en rystende nød blandt det proletariet, som den industrielle revolution skabte. Dette tidlige

industrisamfund kunne nok have brug for nogle ordnende strukturer, der kunne modarbejde yderligere fragmentering af samfundet, men de havde ingen. Det havde derimod visse af de fragmentariske grupper, der opstod, de være sig af forskellig etnisk, religiøs, eller social orientering. De satte som pris for medlemskab, at man påførte sig selv eller andre sår, såsom tyske kadetters ar i ansigtet forårsaget af snitsår fra dueller på kårde, kramper drevet i brystet på amerikanske militærkadetter og mafiaens krav om at begå mord.

Det begyndte at gå op for nogle antropologer, for eksempel Franz Boas, at samfundenes forskelligheder måske slet ikke skulle anskues som en enstrengt udvikling med det vestlige samfund som kronen på værket, men at det snarere forholdt sig sådan, at Vestens manglede kapacitet til at forstå stammesamfundene og deres ritualer. Herved rejstes også kritik af den imperialistiske politik, men med begrænset lydhørhed.

I offentligheden kom frygten for de kaotiske forhold, den anomi, som er resultat af onde livsforhold (blandt andet) til udtryk som frygt for degeneration. Denne frygt var nærmest endemisk. Degeneration, mente man, bestod i umandighed, og umandighed var sammensat af kvindagtighed, hang til luksus og for megen fritid. At være mandig derimod bestod først og fremmest i ikke at være homoseksuel. Man troede, at hvis den seksuelle differentiering kollapsede, ville det gå ud over avlen, altså børnene, hvad der ville svække nationen.

Den organiserede sport, om det nu var som compensation eller noget andet, opstod først i Sverige og Tyskland. Holdsporten blev meget populær og kom til at udgøre den metaforiske relation mellem den veltrænede mand og nationens vitalitet. Her lærte man sig at underordne sig gruppen, normen om fair play, og regler sikrede afstand; idealet var asketisk, samtidig med at både kammeratskab og kammerateri herskede. Pligt, moral og patriotisme var målet, samt evnen til fokus, og siden ofringen af kroppen – i krig.

Atleten blev som et paradigme på krigeren, men uden krigerens frygt, had og død. Winkelmann, spydspidsen i genopdagelsen af den græske civilisation, lærte, at denne høje civilisation bestod i renhed i formen, som han fandt hos atleten. Overhovedet var det græske for ham et rum uden kvinder, asketisk. En sund sjæl i et sundt legeme var sloganet. Det underliggende billede var, at den mandlige krops tilstand identificeredes med nationens tilstand. Den fysiske krop blev nu et billede på det spirituelle liv. Smuk krop, smuk sjæl. Grim krop, grim sjæl. Medlemmer af mørke racer, der ikke kunne afbildes i hvidt marmor var grimme på begge områder pr. definition.

Det var hæslige påstande i imperialismens tid, og i dag lette at tage afstand fra. Men for dem, der var så heldige at være hvide, lå der i sloganet en demokratiserende

indflydelse. Foreningen af krop og ånd var kongens privilegium i middelalderen: Kongens dødelige såvel som politiske krop var nu i en vis forstand blevet en generel sandhed, hvori man som mand var inkluderet, hvis man lagde sig i selen. Men for de farvede så det ganske anderledes grusomt ud.

Civilisation er vævet af mange tråde. Andre forsøg på forædling af nationen var drevet af tilsvarende tanker, som gjaldt for sporten, såsom genoplivningen af De olympiske Lege i 1896 og spejderbevægelsen. Nyt var det, at også kvinder begyndte at dyrke sport. Hidtil havde de, ligesom under de middelalderlige turneringer, været tilskuere.

Her må det ikke glemmes, at det i høj grad var kvinderne der sørgede for det ry, som den middelalderlige ridder satte højere end livet. I udviklingen af den høviske tradition, der blandt andet bestod af kærlighedsakademier, hvor en ridder både kunne lære at skrive poesi, konversere, sukke af længsel, rense negle og finde alternativer til at snyde næse i dugen - her var kvinderne aktive i egen ret, og der var i højmiddelalderen ikke det hof af betydning i Europa, der ikke gerne ville have ry for (den franske) høviskhed. En ridder kunne takket være disse kvinder også vinde ry ved at være en god poet, ja, måske endda ved at være en beleven bordherre!

Det var i højeste grad kvinderne, der sørgede for ridderens så stærkt attråede ry, idet det ofte var dem, der sponsorerede forfatterne til de værdsatte ridderromaner. (Hvad er en dåd, som ingen fortæller om? Vi ved i dag, hvor magtfuld definitionsretten er). Marie de France (fra 1100-tallet) skrev også selv. Hun skrev blandt andet om en ridder, der det meste af tiden var en flink fyr, men som med mellemrum blev en varulv. Braudy mener, at hun tumlede med et problem, der også optog ham, nemlig spørgsmålet om, hvordan en kriger, (og siden en almindelig soldat) klarer overgangen fra krig til fred - heller ikke Marie de Frances roman ender lykkeligt.

A propos overgange, så mente Braudy at kunne sige noget generelt om den herskende sprogbrug i tiden, der går umiddelbart forud for krig. Tendensen er, at vi udtrykker os i et dikotomt sprog, entydighed værdsættes, nuancerne skrottes, ja eller nej. Efter en stor krig er tendensen om ikke reglen derimod, at vi er anderledes tolerante overfor flertydighed; en sådan tid rummer gerne pacifistiske militærpersoner såvel som krigeriske kvinder og andre kategoriale cross-overs, fortæller han. Da er det tid for forandring.

Men vi skal tættere på den middelalderlige ridder. Var, spørger Braudy, krigeren i middelalderen en brøleabe, der for at komme i stødet før slaget måtte råbe fornærmelser mod fjenden, eller var han en kontrolleret strateg og taktiker grænsende til 1800-tallets stive overlæbe? Eller måske en stoiker, kunne man tilføje. Braudy svarer, at det kommer an på, hvornår i middelalderen vi møder ham.

Taler vi om ridder Roland, (handlingen i Rolands kvadet foregår i 700-tallet og er nedskrevet i 1100-tallet) finder vi en kraftkarl, der kan flække en mand i to halvdele i et eneste hug, men som samtidig hulker over tabet af en ven. I hans feudale verden i 700-tallet var krig endemisk; staten fandtes ikke, og de bærende sociale strukturer bestod i ridderens (den fornemme fuldt udrustede kriger til hest) troskabsed til feudalth Herren; heri bestod tidens bærende strukturer udover skik og sædvane (relationen havde en numinøs karakter, det var ikke blot en kontrakt).

En feudaltherre legitimerede ofte sin voldsudøvelse som et middel til at kunne kontrollere en endnu værre vold, og derfor blev egnetheden til at herske ofte lig evnen til at kunne bruge vold; i samme hug kunne han da opretholde den retslige autoritet, som også tilkom ham. Krigeren til hest tilhører en særlig gruppe af mænd; han blev til helten, der forsvarer den sociale overlevelse, familien, stammen og senere en endnu større gruppe, ideelt set.

Ridderslaget, givet af lensherren, understregede den militære models høje status. Braudy forestiller sig, at ridderskabets oprindelse godt kunne være opstået på et rent etisk grundlag. Men da denne etos bliver forenet med impulsen til korstog, sker der noget nyt, der samtidig forklarer, hvordan det gik til, at kirken, der jo oprindeligt var imod vold, kom til at ophøje krigeren, vel at mærke den kriger, der havde råd til en hest og det øvrige udstyr. Det skete gradvist. Til en begyndelse forbød kirken krigsførelse fra torsdag aften til mandag morgen, et forbud, der blev kaldt Guds våbenhvile. Det indebar jo så også en form for godkendelse af krig fra mandag morgen til torsdag aften. Ordningen var en slags "compartmentalization", en opdeling af ondet for derved bedre at begrænse og kontrollere det.

Men så i midten af 900-tallet rejser en ny mægtig åndelig bevægelse sig i Europa, ikke mindst gennem Cluny bevægelsen i Frankrig. Der opstår et nyt mandligt ideal, den hellige munk. Han står i modsætning til krigeren. Men grundet politiske realiteter og doktrinære tvetydigheder, som Braudy skriver, begyndte visse tænkemåder og visse interesser fra henholdsvis kirken og fra militært hold at flyde sammen.

Pave Urban II's opfordring til (det første) korstog i slutningen af 1000-tallet havde rødder i en tidligere pavelig reformbevægelse, der havde til hensigt at udøve autoritet over større dele af det *sekulære* liv. Kirken gik i Augustins (arvesyndens fader) fodspor og søgte at forstærke lægfolks, og særlig lægfolk der besad våben og magt, følelse af synd og dermed deres behov for at blive rensset og forløst, hvad deltagelse i korstog lovede dem. Samtidig foregik der, ligeledes iværksat ovenfra, en opdeling af befolkningerne i tre kategorier: krigerne (pugnatores), præsterne (oratores) og de arbejdende (laboratores), dvs. bønderne frem for alt. De sidste var underlagt begge de

to første, der var magtfulde (og snart skulle give sig til at konkurrere, henholdsvis lave alliancer), bønderne derimod måtte adlyde og betale skat.

Med korstogene opstod der en ny slags krig, en der blev ført for en sag af religiøs karakter. Dette tilførte ridderen et transcendent forsvar, *hans aggression fik både moralsk og guddommelig gyldighed*. Selv en adelsmand manglede noget, hvis ikke han havde fået ridderslaget. Tidligere var det blevet givet af fyrsten, men blev nu i tiltagende grad eller udelukkende givet af kirken, hvis velsignelser samtidig indeholdt et ideal, som forenede militær tapperhed og færdigheder med kristen fromhed. Denne kristne ridder viste sig at blive bærer af en overordentlig stor inspirationskraft. Man kendte i øvrigt til den islamiske jihad, dels gennem korstogene, og dels gennem maurerne i Spanien.

Skønt den spirende stat fører forandringer med sig for ridderens position (i helheden) og hans forskellige relationer, specielt til konge (stat) og kirke, som han begge kommer til at tjene, så handler myten om ham ikke desto mindre om en vis autonomi og om en vis søgende færd efter at gøre, hvad han finder er vigtigt og rigtigt - ensom med sin hest, sin høviske kode og sin Gud. En spirituel heroisme forenet med krigertradition. Mange står i gæld til ham, om det nu er historiske personer som Richard Løvehjerte, eller ren fiktion som Robin Hood, foruden talrige ridderromaner, og romaner i det hele taget. Den dag i dag er der vel næppe heller en western, hvor helten til hest ikke, på den ene eller den anden måde, er skåret over den ensomme (mere eller mindre) høviske ridders læst.

Riddervæsenet var komplekst; det rummede både kærlighedsakademier (hvor tænksomme kvinder stod for undervisningen), væbnede helgener og meget, meget mere. Samlet kan man sige, at hvor ridderskabet hersker, er det æren, der er den medierende faktor. Æren høstes primært på slagmarken og med en ærefuld fjende som modpart. Der er ingen ære i at nedkæmpe en æreløs modstander. Mest ærefuld er det at kæmpe mand mod mand. Det bliver derfor let at forstå, at med våbnenes udvikling over tid og den voksende stat, der tilmed også bliver den medierende instans, hvad angår officielle æresbevisninger, bliver det meget begrænset, hvor meget ære, der kan opnås på slagmarken. Hvor går han så hen, krigeren, med sin lidende individualitet? Det er spædende læsning, og den anbefales på det varmeste!

Her tager vi et stort spring frem i tiden:

I dag er der et ikke ringe angreb på selve staten. Der er baskernes og occitanernes løsrivelsesforsøg, og der er Balkan, men der er også statens egen udlicitering af magt til overstatslige institutioner, for det gode og det måske ikke så gode. I 70-erne var der de Røde Brigader i Italien og Baader Meinhof gruppen i Tyskland, små terrorgrupper, der kæmpede mod kapitalen; de søgte (også) at begrænse de store kooperativers vellykkede forsøg på at unddrage sig skat og kontrol i de lande, hvis

gode infrastrukturer, de profiterede af. Endnu senere var der den religiøst betingede terrorismes selvmordsbombere. Fælles for alle disse forskellige udgaver af terrorisme var, at de opererede indenfor nationalstaten.

Men efter 11. september 2001 sker der noget nyt. Osama bin Ladens udgave af den islamiske fundamentalisme begrænser sig ikke til nationalstaten. Hvad vil han da? Han vil befri verden for amerikansk indgriben og tilstedeværelse – han vil af med Vestens dominans. Til gengæld vil han med sin udgave af islamisk fundamentalisme selv tiltage sig retten til at definere en global civilisation og maskulinitet. Den terrorisme drejer sig ikke om nationalitet, den drejer sig om maskulin stammeselvfølelse. Det er en psykologisk krigsførelse.

Bin Laden vil definere retorikken, og den skal bestå i et sprog, der udtrykker sig i absolutte modsætninger. Ligesom Anden Verdenskrigs to neo-krigersamfund, Nazityskland og det militariserede Japan, fandt også bin Laden, at sekularisering er en svækkelse, at diversitet slet og ret betyder svaghed, og at amerikanske mænd ikke var bedre end kvinder. Som bin Laden sagde i et interview i 1998, der citeres:

“Our brothers who fought in Somalia saw wonders about the weakness, feebleness, and cowardliness of the U.S, soldier... We believe that we are men, Muslim men who have the honor of defending (Mecca). We do not want American women soldiers defending (it)... the rulers in that region have been deprived of their manhood. And they think that the people are women. By God, Muslim women refuse to be defended by these American and Jewish prostitutes”.

Det er trods alt sjældent, man får leveret så spot on et udsagn om, hvordan et giftigt patriarkat drømmer. Men andre har inden for Vestens egen ramme røbet samme grad af giftighed. Psykologer og andet godtfolk ved, at ærens modsatte pol er skam, og at den er svær at bære, da den angriber selvfølelsen. Det mest effektive *ubevidste forsvar* mod skam er skamløshed, og her dukker Trump op for mit indre øje, heller ikke han lægger skjul på, hvad han drømmer om.

Det er en af bogens dyder, at forfatteren ikke blot taler om, men gennem bogens grundstruktur viser, hvor aktiv patriarkatets angst og foragt er over for, hvad jungianere ynder at kalde det kvindelige, eller det feminine, og som Braudy nøjes med at kalde for 'de bløde værdier'. Dem som bin Laden mener er "urene" i modsætning til patriarkatets "rene" værdier og tilstande. (Man skal virkelig være vågen over for, hvor man søger hjælp, når man har brug for den, og er kvinde eller tilhører en minoritet).

Men Braudy er ikke pessimist. Han ved, at en social bevægelse, og for den sags skyld en psykologisk bevægelse, aldrig rykker restløst frem. Vi slæber mange ting med os,

for det gode og for det ikke særligt gode. Vi går endda også tilbage, det være sig af udmattelse, dumhed, eller for at hente noget, men også af magtbegær. Fornøjeligt, bekræftende og oplysende er det derimod, at Braudy magter at fastholde et helhedsbillede, samtidig med at han undersøger sit emne i delen. Siden søger han at integrere, hvad han har opnået af ny erkendelse i helheden. Erkendelsen bliver dybere. Braudy er en god alkymist; han går cirkulende frem, men han *går*, og han har retning. Til held for læseren meddeler han sig på vejen.

Jeg havde aldrig skrevet denne boganmeldelse, havde det ikke været for Israel-Hamas konflikten og Netanyahus` uhyggelige ord. Jeg havde ikke engang læst bogen. Efter det er gjort, vil jeg ikke længere kalde det, der foregår, for krig, men terror, gensidig terror med en hjælpeløs civilbefolkning som gidsel, en civilbefolkning der lider, lemlæstes og dør – og bliver ved med det, mens vi som verdenssamfund er vidne. Det værste *er* sket. Vil tricksteren vise sig med en løsning, vi end ikke har drømt om, som sagerne står?